

Samenvatting

Via hun dochterbedrijven of toeleveranciers zijn vele Nederlandse bedrijven betrokken bij activiteiten die ernstige schade toebrengen aan milieu en mensenrechten buiten Europa. Deze handelingen zouden in Nederland als maatschappelijk onaanvaardbaar worden beschouwd en daarom niet getolereerd worden.

De huidige vormen van regulering en van zelfregulering schieten echter tekort om deze schendingen te voorkomen als ze plaatsvinden in landen buiten Europa. Dat wordt veroorzaakt door zwak bestuur in de landen waar de schendingen plaatsvinden, door het ontbreken van wettelijke mogelijkheden om bedrijven in hun herkomstlanden aan te spreken op deze handelingen en door het feit dat de meeste bedrijven onvoldoende in staat of bereid zijn om te waarborgen dat hun dochterbedrijven en toeleveranciers geen milieustandaarden en mensenrechten schenden.

Deze situatie is niet uniek voor Nederlandse bedrijven. Daarom is door professor John Ruggie (Speciaal Vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal van de VN inzake mensenrechten en transnationale ondernemingen) in april 2008 een voorstel gedaan voor een raamwerk om de relatie tussen bedrijven en mensenrechten te verbeteren: *Protect, Respect and Remedy* (Beschermen, respecteren en genoegdoening). Het raamwerk bestaat uit drie pijlers die elkaar wederzijds versterken: overheden hebben de plicht om hun burgers te beschermen tegen mensenrechtenschendingen door bedrijven; bedrijven hebben de verantwoordelijkheid om de mensenrechten te respecteren van iedereen die met het bedrijf te maken krijgt en slachtoffers van mensenrechtenschendingen moeten een recht op verhaal hebben. Ruggie daagt alle betrokken partijen - overheden, bedrijven en anderen - uit om een bijdrage te leveren aan het versterken van deze drie pijlers.

Deze notitie gaat in op zes reguleringsopties die de Nederlandse overheid zou kunnen benutten om Ruggie's raamwerk te versterken. Deze reguleringsopties strekken zich uit over drie rechtsterreinen:

1. Strafrecht

Uitbreiding extraterritoriale overtredingen van bedrijven: In het Nederlandse strafrecht wordt een aantal misdrijven genoemd die strafbaar zijn volgens het Nederlandse strafrecht, ook als zij in het buitenland (extraterritoriaal) zijn begaan. Tot deze categorie behoren onder meer genocide, foltering, aan terrorisme gerelateerde feiten en seksueel misbruik van minderjarigen. Aan dit rijtje zouden ook alle vormen van gedwongen arbeid en de ernstigste vormen van kinderarbeid toegevoegd kunnen worden, zodat bedrijven die bij deze handelingen betrokken zijn in Nederland strafrechtelijk vervolgd kunnen worden.

2. Privaatrecht

Inzicht in zeggenschap van moeder over dochter: Als benadeelden of belangenvetegenwoordigers een Nederlands bedrijf privaatrechtelijk aansprakelijk willen stellen voor handelingen van diens dochterbedrijf in het buitenland, moeten zij aannemelijk kunnen maken dat het moederbedrijf inzicht heeft in, en zeggenschap over, de bedrijfsvoering van de dochter. Dit valt voor buitenstaanders lastig aan te tonen, maar wordt makkelijker als het moederbedrijf in zijn jaarverslag meer inzicht moet geven in haar concernstructuur en afspraken met dochterbedrijven. Bovendien zou de wetgever een toelichting kunnen geven op de toepassing van de exhibitieplicht in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ten aanzien van de relatie tussen moederbedrijf en dochterbedrijf.

Verduidelijking onrechtmatige daad: Een tweede hindernis bij het privaatrechtelijk aansprakelijk stellen van een Nederlands bedrijf voor handelingen van diens dochterbedrijf in het buitenland, moeten zij aannemelijk kunnen maken dat het moederbedrijf een onrechtmatige daad heeft gepleegd door in te gaan tegen "hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt". Omdat deze definitie onduidelijkheid oproept over wat van het moederbedrijf verwacht mag worden, zou een door de Nederlandse overheid samengestelde lijst van algemene gedragsregels voor Nederlandse bedrijven zeer nuttig zijn.

Rechtsbijstandsfonds voor benadeelden: Een derde hindernis bij het privaatrechtelijk aansprakelijk stellen van een Nederlands bedrijf voor handelingen van diens dochterbedrijven of toeleveranciers in het buitenland, is dat een dergelijke procedure zeer lang kan duren en financieel kostbaar kan zijn. Omdat het voor alle betrokken partijen - bedrijven, benadeelden en belangenorganisaties - van belang is dat jurisprudentie op dit gebied wordt opgebouwd, zou een rechtsbijstandfonds in gesteld kunnen worden dat onder bepaalde voorwaarden een deel van de rechtsbijstands- en onderzoekskosten van benadeelden en belangenorganisaties vergoedt.

3. Bestuursrecht

MVO-voorwaarden aan overheidssteun: In antwoord op twee Kamermoties is door het Nederlandse kabinet recentelijk toegezegd om bij het toekennen van exportkredietverzekeringen en investeringssubsidies als voorwaarde te stellen dat het bedrijf niet via zijn dochterbedrijven of toeleveranciers betrokken is bij kinderarbeid of dwangarbeid. In lijn met de aangehouden motie-Anker zouden deze voorwaarden uitgebreid kunnen worden naar betrokkenheid bij ernstige schendingen van mensenrechten en milieustandaarden. Bovendien zouden de voorwaarden moeten gelden voor alle vormen van overheidssteun.

Versterking NCP voor de OESO Richtlijnen: Bij het Nationaal Contact Punt (NCP) kunnen benadeelden of belangenvertegenwoordigers een klacht indienen als zij denken dat een (dochterbedrijf van een) Nederlands bedrijf de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen heeft overtreden. Het NCP kan op drie terreinen versterking gebruiken: duidelijker procedures en instelling van een adviesraad; uitbreiding van het werkterrein naar toeleveranciers en financiële relaties van Nederlandse bedrijven; en uitbreiding van de bevoegdheden op het gebied van sancties, onderzoek en het stellen van gedetailleerde regels. Met deze versterkingen kan het NCP uitgroeien tot een MVO-toezichthouder, vergelijkbaar met toezichthouders in andere 'nieuwe markten'.